

Klaipėdos vitra

Darželio vitražinės meistrai, R.Martinionis

Septintojoje vitražų detektyvų serijoje pasakojome apie vienintelį profesionalų vitražo kūrėją Klaipėdoje Donatą Ivanauską. Jo pradėtą vitražų kūrimo tradiciją uostamies-tyje pratęsė dizaineris Virginijus Bakas. Dėl jo fantastiškų, o kartais net kiek utopinių idėjų atsirado ne vienas komer- ciškai sėkmingas kūrybinis projektas. Kartu su juo vitražus kūrė Dainius Maleckas ir Rytis Martinionis. Iš jų estafetę perėmė Virgilijus Bizauskas.

Birutė SKAISGIRIENĖ

Gavo apleistą vaikų darželį

Pasakojimą apie Klaipėdos vitražų kūrėjus, savamokslus entuziastus ir romantikus, norėtusi pradėti nuo buvusiam legendinia- me vaikų darželyje veikusio menų lofto. Šis šiuolaikiškų menininkų rezidencijų pirmta- kas buvo įsikūręs Naujojoje Uosto gatvėje.

Kartu su tapytoju A.Karveliu R.Martinionis sukūrė vitražą legendinei Klaipėdos kavinei „Bohema“.
Virgilijaus Bizausko archyvo nuotr.

V.Bizausko vitražas uostamiesčio kavinėje „Aismarės“.
Algimanto Jarukaičio nuotr.

Žų istorijos (8)

tinionio ir V.Bizausko stiklo menas

Apie viską – nuo pradžių. Su bendraklasiu dizaineriu Sauliumi Rudnicku V.Bakas buvo įkūręs interjero ir eksterjero dizaino centrą „Inex“. „Per jį sėkmingai realizuodavome informacinių sistemų projektus Maskvoje. Turėjome patirties ir, žinoma, tikėjome šviesia ateitimi, – dalijosi prisiminimais V.Bakas. – Meno bibliotekoje susipažinau su savamoksliu menininku D.Malecku, kuris buvo likęs be darbo prasidėjus „Dailės“ kombinato griūčiai. Dainius buvo įgijęs patirties dirbdamas su vitražo menininku D.Ivanausku ir norėjo toliau užsiimti vitražų gamyba. Todėl mes su Sauliumi pagalvojome, kad mūsų dizaino centre galėtume įkurti vitražų dirbtuves, kuriose Dainius galėtų toliau dirbti. D.Maleckas savanoriškai ėmėsi patalpų ir įrangos paieškos žygių.“

D.Maleckas kantriai ir nuosekliai mynė valdininkų slenksčius ir galiausiai jam pavyko įtikinti miesto vadovus, kad reikia įkurti visus Klaipėdos menininkus vienijantį centrą. Tuometis miesto meras Povilas Vasiliauskas neformalių menininkų grupei atidavė nebeveikiantį vaikų darželį Naujojoje Uosto gatvėje. Tokiu būdu 1990-aisiais menininkams atiteko apleistas vaikų darželio pastatas ir pusantro hektaro sklypas su kiemu, vaikų žaidimo aikštele ir senu sodu. Šioje vietoje – Naujoji Uosto g. 16 – vėliau iškilo vienas brangiausių Klaipėdoje pastatų – Lietuvos banko saugykla. Šiuo metu čia įsikūręs Klaipėdos regioninis valstybinis archyvas.

Įkūrė vitražų dirbtuves

„Darželį reikėjo remontuoti. Valdžia drąsino imtis remonto darbų ir garantavo privatizavimo pirmumo teisę, jei kada tokia būtynybė atsirastų, – pasakojo V.Bakas. – Mudu su ir Dainiumi neturėjome lėšų, bet aš nusprendžiau pasiskolinti, kadangi tikėjau, kad galėsime užsidirbti ir grąžinti.“

R.Martinionio vitražas Klaipėdos mokesčių inspekcijoje.

Editos Leskauskienės nuotr.

Pasiskolinau iš brolio 10 000 rublių, tuo metu tiek kainavo du „žiguliukai“, ir ėmiausi veiklos. Pastato rūsyje netrukus įkūrėme vitražų dirbtuves arba tiesiog vitražinę.“

Taip šiam pastatui prigijo *Darželio* vardas. *Darželyje* susibūrė labai skirtingi menininkai: Aleksas Mažonas su savo pantomimos teatru, Benas Šarka, grupė „Doooooris“, Gintaras Grajauskas su blizroko grupe „Kontrabada“. Vieni menininkai į *Darželį* užsukdavo rečiau, kiti – dažniau. Nuolat čia rezidavo tik „išprotėję“ vitražininkai V.Bakas, D.Maleckas ir Rytis Martinionis. Tapyti dar ateidavo Arvydas Karvelis su savo kompanija.

„Įsikuriant vitražų dirbtuvėse labai praverė D.Malecko patirtis ir ryšiai, – prisiminė V.Bakas. – Vilniaus chemijos institute rado me žmogų, kuris mums sumontavo lydymo krosnį. Tai buvo tiesiog savadarbė krosnis, kurioje buvo galima išgauti iki 1 000 laipsnių temperatūrą. Stiklą pirkdavome „Raudonosios aušros“ gamykloje sostinėje. Nuvažiavau ten ir į Klaipėdą parvežiau sunkvežimį spalvoto stiklo. Tokia buvo vitražinės pradžia. Tapytoją R.Martinionį į savo kompaniją pasikvietėme kaip dailininką, aš buvau organizatorius, o Dainius – vitražų meistras.“

Prie mūsų kompanijos kartais prisidėdavo tapytojas A.Karvelis. Negaliu sakyti, kad mes degėme dideliu noru dirbti. Kai tik buvo galima nedirbti, nedirbome, susitikę postrinaudavome apie aukštuosius menus ir apie šviesią mūsų, kūrėjų, ateitį. Bet kai reikėdavo pinigų, susikaupdavome ir realizuodavome užsakymus. Nesureikšminu savo darbo ir savo veiklos, tiesiog turėjau verslumo gyslelę. Kažkam juk reikėjo imtis meno vadybos.“

Studijavo stiklo dizainą

R.Martinionį daugelis pažįsta kaip savito braižo, išskirtinės raiškos tapytoją ir E.Balsio menų gimnazijos pedagogą. Anuomet jis reikėsi ir kaip legendinės vitražinės dailininkas, vitražų idėjų autorius.

R.Martinionis Estijos dailės akademijoje įgijo stiklo dizaino specialybę. Estijos dailės akademijoje Taline jis mokėsi kartu su broliu – šviesaus atminimo keramiku Gintaru Martinioniu. Štai ką apie studijas Taline pasakojo Rytis: „Mano brolis jau buvo atitarnavęs armijoje, todėl kaip veteranas įstojo ▶

◀ studijuoti keramikos, o aš visai žalias, iš mokyklos suolu, buvau priimtas į interjero specialybės studijas. Norėjau studijuoti tapybą Vilniaus dailės institute, bet tuomet vežėjo tokia korupcija, kad įstoti Lietuvoje neturėjau šansų. Talino dailės akademija su Vilniaus dailės institutu turėjo sutartį – Lietuvai ruošti taikomąsias dailės specialistus – odininkus, baldų dizainerius, interjero, stiklo menininkus. Taip su broliu atsidūrėme Taline.“

„Sovietmečių mokslai Taline prilygo studijoms užsienyje. Talinas ir visa Estija buvo skylė sovietiniame burbule, beveik Vakarai. Ten gyvenantieji matė Suomijos televiziją, gaudavo užsieninių žurnalų. Estams buvo pasiekiami mums neprieinami dalykai. Estų nepavyko surusinti, jie sunkiai integravosi į sovietinę aplinką“, – studijų metus prisiminė Rytis.

R.Martinioniui studijuojant Taline būta visokių linksmų ir nelabai smagių istorijų, dėl kurių jam buvo atimta galimybė tobu-

lintis Vengrijoje, bet svarbu, kad buvo leista tęsti studijas. Po pirmojo kurso Rytis perėjo į stiklo dizaino specialybę, kurią tuo metu jau studijavo vitražų dailininkas Vytautas Janulionis.

Baigęs Estijos dailės akademiją, R.Martinionis parvažiavo į Vilnių. Įprastiam kone prie vakarietiško gyvenimo Taline, jam buvo nyku sugrįžti į Lazdynų mikrorajoną. Nepavyko ir jokio darbo susirasti. Jo bičiulis skulptorius Alius Berdenkovas pasiūlė važiuoti į Klaipėdą. Daug nesvarstęs Rytis paklausė draugo patarimo.

„Atvažiavau į Klaipėdą 1985-aisiais. Pyrago man nebeteko, dirbtuvės dailininkams jau buvo išdalytos. Per pažintis draugai mane įtaisė buitinio gyventojų aptarnavimo kombinatų susivienijime „Pajūris“ pas Feliksą Idzelį. Buitine tematika padariau keturis nedidelius vitražus Buities rūmams (Herkaus Manto g. 36). Trūko įrangos, darbas tempėsi ilgai. Deja, neturiu išsaugojęs nei vitražų projektų, nei kartonų. Po kelerių metų atsirado vieta E.Balsio menų gimnazijoje, kurioje darbuotis yra visų menininkų svajonė. Nuo 1988 m. įsisukau į kūrybinį gyvenimą, 1989 m. su grafiku Valdemaru Kalniniu surengiau pirmąją savo tapybos parodą Klaipėdoje.“

Vitražinės dailininkas

Tuo metu Klaipėdos meniniame gyvenime vyko permainingos. Dizaineris V.Bakas jau buvo užkūręs *Darželį* – pirmąjį menininkų loftą. Čia ir gimė pirmieji bendri Ryčio, Virginijaus ir Dainiaus vitražai.

Pirmąjį vitražą R.Martinionis sukūrė Mokesčių inspekcijai (Herkaus Manto g. 2). Vitražo dailininkas buvo Rytis, o meistrai – D.Maleckas ir V.Bakas. Vitražas dabartinėje Mokesčių inspekcijoje buvo jų svarbiausias, rimčiausias darbas. Labai teigiamai šį kūrinių vertina ir vitražo menininkas V.Bizauskas.

Kartu su tapytoju A.Karveliu R.Martinionis sukūrė vitražą legendinei kavinei „Bohema“, ilgai veikusiai prie Klaipėdos parodų rūmų. To vitražo dekoru autorius yra Arvydas, o idėja – Ryčio. Vitražą įgyvendino V.Bakas.

Legendinės kavinės „Bohema“ vitražo nuotrauką savo archyvuose surado menininkas V.Bizauskas. Deja, „Bohemos“ vitražas išliko tik fotografijoje. Šis vitražas labai iškalbingas – jame daugybė ženklų ir simbolių, atkuriančių bohemišką dvasią ir nuotaiką. Būtent

R.Martinionio ir V.Bizausko vitražai Klaipėdos laikrodžių muziejuje. Aliganto Jarukaičio nuotr.

tokio šiam barui ir reikėjo. Vitražo centre lotyniška sentencija „In vino veritas“ ir moteriai kažką į ausį kuždantis vaikinai, kairėje būgną muša beždžionė, dešinėje prie baro įsitaisiusi apsinuoginusi keturakė moteris su vyno taure rankoje, jai virš galvos – skraidulės skumbrės ir viską stebinti Dievo akis. Nežinia, kur pradingo „Bohemos“ vitražas užsidarius kavinei, bet ištikimieji kavinės lankytojai šį kūrinį tikrai prisimena.

Gražus buvo ir vitražas kavinėje „Medūza“ prie televizijos bokšto Giruliuose. Vitražo kompozicijos centre R.Martinionio buvo pavaizdavęs stilizuotą medūzą. „Šio vitražo nebėra, nieko apie jį nežinau. Tai vienas iš didesnių vitražų, sukurtų *Darželyje*, vėliau buvo tik smulkesni. Mūsų veikla kuriant vitražus truko tik trejus metus, paskui mus išvarė, ir viskas sugriuvo. Gal trūko rinkodaros. *Darželį* iš menininkų atėmė, V.Bakas vedė ir išvažiavo į Vilnių, visą savo turtą – stiklą ir įrangą – perleidęs V.Bizauskui“, – užbaigė pasakojimą R.Martinionis.

Kūrė dviese

Sugriuvus vitražinei legendiniame *Darželyje*, visą vitražo ūkį perėmė dizaineris V.Bizauskas.

R.Martinionio ir V.Bizausko vitražas „Žalgiris“ Vytauto Didžiojo gimnazijoje Klaipėdoje. Virgilijaus Bizausko nuotr.

„Užeidavau pas juos į tą vitražinę, pasižiūrėdavau, kaip jie dirba, labai įdomu buvo. Taip ir prisivaikščiojau – aš iš reklamos perėjau į vitražo sritį, o V.Bakas iš stiklo srities – į reklamos“, – šypsojosi Virgilijus.

Tapytojas R.Martinionis ėmė kurti vitražus kartu su V.Bizausku. Rytis buvo idėjų

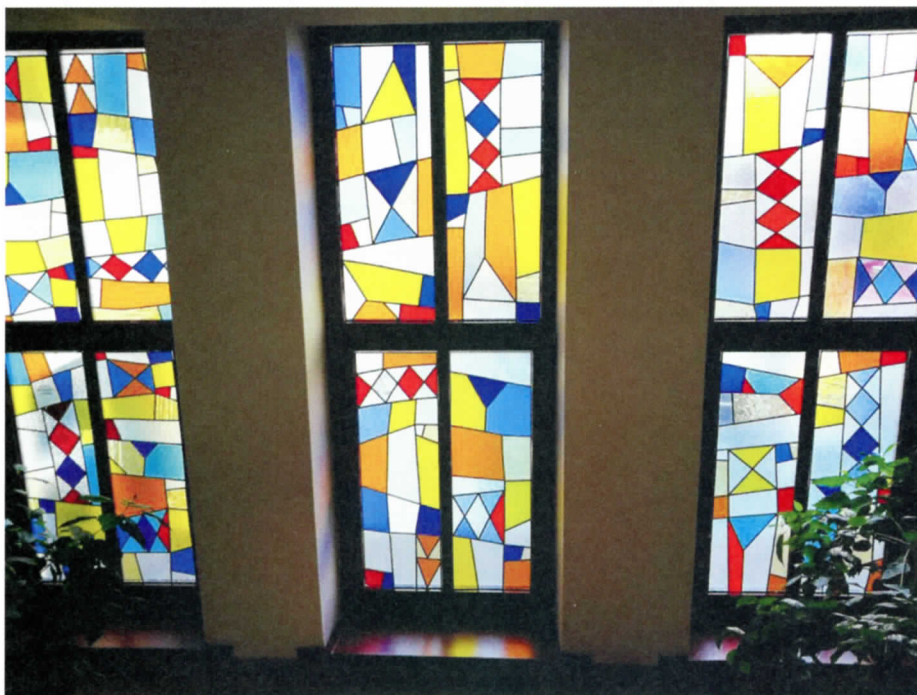
autorius, o Virgilijus jas įgyvendindavo. „Rytis puikia valdo teptuką ir pieštuką, bet kuriant vitražą to neužtenka: reikia kruopštumo, gebėjimo valdyti įrankius, o Ryčiui neužtekdavo kantrybės. Rytis kurdavo didelio formato eskizus, o aš jau darydavau vitražus – ir toks darbo pasidalijimas buvo geras“, – teigė V.Bizauskas. ▶

V.Bizausko sukurtas dekoratyvinis vitražas-šviestuvai parduotuvei „Kardažolė“.

Asmeninio archyvo nuotr.

V.Bizausko vitražai Klaipėdos S.Dacho progimnazijoje.

Birutės Skaisgirienės nuotr.

◀ Rytis ir Virgilijus drauge sukūrė vitražus Klaipėdos laikrodžių muziejui: trijuose languose sukomponuoti Zodiako ženklai, po keturis kiekviename lange. Vitražai koloritu ir stilistika priderinti prie anksčiau ten sukurtų Broniaus Bružo vitražų.

Dar vienas ryškus R.Martinionio ir V.Bizausko bendras kūrinys, skirtas Žalgirio mūšio paminėjimui, 2010 m. buvo sukurtas Vytauto Didžiojo gimnazijai. Be to, menininkai kartu sukūrė ne vieną vitražą privačiose erdvėse, o vėliau jų keliai išsiskyrė: V.Bizauskas pats ėmėsi ir komponavimo.

Šiuo metu V.Bizauskas yra ryškiausias Klaipėdos krašto menininkas, kuriantis iš stiklo. Jis puikiai įvaldė stiklo technologiją ir prisijaukino šią trapią medžiagą. „Stiklas man paklūsta, nors yra labai įnoringas. Reikia patirties ir kantrybės, kol išmoksti tinkamai su šia medžiaga elgtis – turi nujausti, kiek stiklas gali būti krosnyje, kada jį reikia ištraukti, išmanyti kaip aušinti. Stiklas yra ypač trapi medžiaga, ir visas tavo įdėtas triušas gali akimirksniu subyrėti į tūkstantį smulkių skeveldrų“, – sakė Virgilijus.

Iki šiol – su stiklu

V.Bizauskas šiuo metu turi ir kitos širdžiai mielos veiklos – jaukią arbatinę-galeriją „Pilies malūnas“ Lopaičiuose, kur jiedu su žmona Birute gyvena ir šeiminkauja, užsiima kūryba, dailės edukacijomis, rengia kūrybinius plenerus ir kepa fantastiškai skanius pyragus. Tačiau Virgilijus nepamiršta ir vitražo. Prie arbatinės jis yra įsirengęs nedidelę dirbtuvėlę, kur gimsta jaukūs, nedideli erdviniai vitražai, galintys papuošti namų langus.

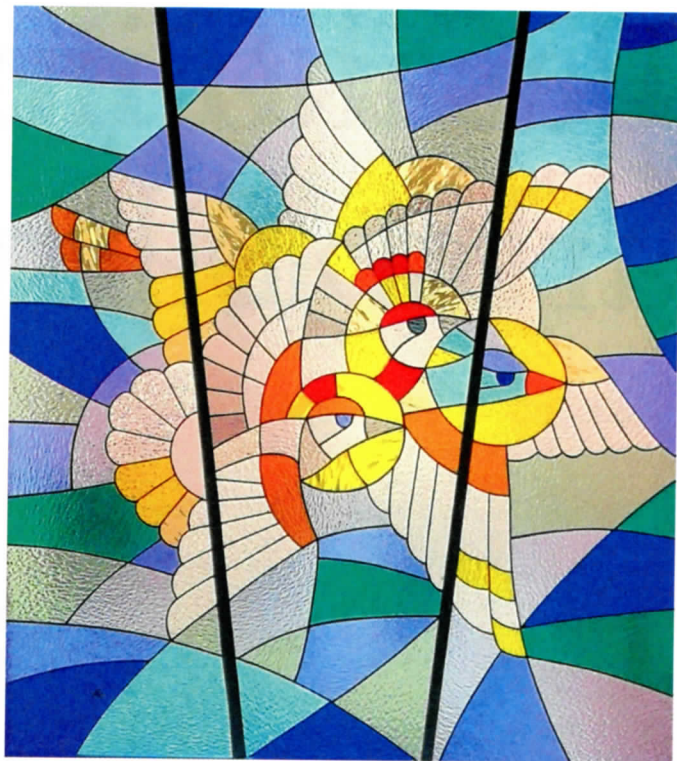
„Ypatingų sąlygų neturiu, bet man užtenka. Nuolat atsiranda kokių nors nedidelių užsakymų. Kaip sakoma reklamoje, jei tavęs nėra čia, tai tavęs nėra visai. Taip ir man – negyvenu Klaipėdoje, tai ir primiršo visi. Turiu užsakymą sukurti vitražą dabar rekonstruojamam Klaipėdos turgui, bet, matyt, apsiribosiu klijuotiniu vitražu – vitražo imitacija“, – apie savo gyvenimo kasdienybę pasakojo Virginijus.

Didžioji dalis V.Bizausko vitražų – dekoratyviniai, abstraktūs. Glazūras ir oksidus jis naudoja retai – tai sudėtinga ir daug laiko atimanti technologija. Jam užtenka spalvoto plono stiklo, fantazijos, gero projekto ir kruopštumo. V.Bizauskui

J.Vosylius ir V.Bizausko vitražai Klaipėdos licėjuje.

Birutės Skaisgirienės nuotr.

puikiai sekasi kurti ir erdvinius, funkcinus objektus – šviečiančius vitražus lubose ir šviestuvus. Čia jis nepralenkiamas, nes pats labai mėgsta tokius užsakymus. Tokį nepaprastai gražų vitražą Virgilijus yra sukūręs parduotuvei „Kardažolė“ (Tiltų g. 24). Vitražinis lubų šviestuvas ir spalvotu stiklu dekoruotos kolonos yra išlikusios, tik parduotuvės anturažas jau kitas. Šioje patalpoje dabar prekiaujama dėvėtais rūbais... Nieko nepadarysi, tokios yra laiko grimasos. Prisimenu, kaip užgniauždavo kvapą „Kardažolės“ interjeras. Įeidavai ne kaip į parduotuvę, o kaip į menę: vitražinis šviestuvas, įmontuotas lubose, kūrė prabangios estetikos aplinką.

Du vitražų ciklus V.Bizauskas yra sukūręs Simono Dachso progimnazijai (Kuršių a. 3). Spalvotas, žaismingas vitražas pirmajame laiptinės aukšte buvo sukurtas 2009 m., antrojo aukšto laiptinę dar vienas vitražas papuošė 2014 m. Antrojo vitražo idėjos autorė – buvusi ilgametė mokyklos direktorė Elena Blažienė. Nepaprastai smagus, linksmas ir nuotaikingas šis kūrinys: vitražo kompozicijos dominantė – spalvotas sūkurys, į žaismingą verpetą įsukęs saulę, debesis, bures ir laivų vėliavėles. Vitražė nesunkiai atpažįstama V.Bizausko stilistika: visi menininko sukurti vitražai yra ryškūs, skaidrūs, palieka gairių lengvumo įspūdį.

Dar vienas labai gražus, saugomas ir vertinamas V.Bizausko sukurtas vitražas yra kavinėje „Aismarės“ (Tilžės g. 9).

Du vitražus kartu su tapytoju Juozu Vosyliumi V.Bizauskas yra sukūręs Klaipėdos licėjuje (Kretingos g. 44).

Restauruoja senus vitražus

Nesuminėsiu visų V.Bizausko sukurtų vitražų, didelė dalis jo kūrinių yra privačiuose interjeruose. Negalėdama ir nenorėdama brautis į privačias valdas, neskaitmeninau vitražų privačiuose erdvėse, o pats V.Bizauskas irgi neturi išsamaus savo kūrybinio archyvo, ne viską ir ne visada pavykdavo nufotografuoti. Su V.Bizausko kūryba galima geriau susipažinti Imanuelio Kanto bibliotekos sukurtoje virtualioje Klaipėdos krašto dailės galerijoje: <https://www.biblioteka.lt/lt/daile/taikomoji-daile/virgilijus-bizauskas>.

V.Bizauskas yra ne tik vitražų kūrėjas, bet ir senųjų vitražų restauruotojas. Puikiu pavyzdžiu galėtų būti jo restauruotas Lietuvos vitražo pradininko Stasio Ušinsko vitražas, šiuo metu saugomas Kretingos kultūros namuose.

„S.Ušinsko vitražą atrado užkištą kažkur sandėlyje. Tas vitražas gana grubus,

suvirintas kažkokia metalo konstrukcija, stiklai sulieti iš kelių spalvų. Kiekvienas stiklo luitas aprėmintas stora vario juosta, o tos juostos tarpusavyje sujungtos varžtais. Tokios konstrukcijos dar nebuvau matęs, bet darbas man atrodė įdomus – S.Ušinskas dirbo stiklo fabrike „Raudonoji aušra“ ir eksperimentavo su visokiausiomis medžiagomis. Padariau ką galėjau, tuščias vietas užpildžiau stiklu, sutvirtinau konstrukciją. Negalėčiau pavadinti to darbo restauracija, tikiuosi kada nors sugrįžti prie šio vitražo“, – sakė V.Bizauskas, apgailestaudamas, kad S.Ušinsko unikalus kūrinys eksponuojamas ne lange, o sienos nišoje, kurioje labai trūksta apšvietimo.

Labai gaila, kad ne visus klaipėdiečių vitražų kūrėjų darbus pavyko surasti: išliko nedidelė dalis, kiti pradingo arba buvo sunaikinti. Nepavyko surasti ir visų sunaikintų vitražų nuotraukų. Gal jos gali kur nors klaipėdiečių saugomuose senų nuotraukų archyvuose ir kada nors išvys dienos šviesą, sužadindamos prisiminimus. O tai, ką pavyko surasti ir užfiksuoti, visą vaizdinę medžiagą galima rasti bibliotekos parengtame virtualiame freskų ir vitražų žemėlapyje: <http://www.biblioteka.lt/freskos/>.

Vitražų tyrimai tuo nesibaigia, šio stiklo meno kūrinių paieškos tęsiasi.